

УДК 340.5:35.075(477+100)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ

Мальцева Є. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна

В статті розглянута специфіка організації виконавчого провадження в Україні та зарубіжних державах. Виокремлені централізовані і децентралізовані системи виконавчого провадження. Визначені особливості функціональної спеціалізації органів примусового виконання і встановлено співвідношення централізації і децентралізації на структурно-функціональному рівні і на рівні правового регулювання виконавчого провадження.

Ключові слова: виконавче провадження, судовий виконавець, органи примусового виконання, приватний судовий пристав.

Досвід зарубіжних країн у сфері виконання судових актів та актів інших органів має значний вплив на формування підходів до удосконалення вітчизняної моделі виконавчого провадження і є актуальним при здійсненні правового регулювання виконавчого провадження в Україні.

Актуальні дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду виконавчого провадження містяться у наукових працях Ч.Н. Азімова, Ю.В. Бауліна, А.С. Васильєва, В.І. Євінтова, М.Й. Штефана, О.В. Ісаєнкової, І.В. Решетнікової, В.О. Селезньова, В.В. Яркова та інших [1].

З метою порівняльного аналізу розглянемо специфіку організації виконавчого провадження в окремих державах та сформулюємо загальні критерії класифікації систем виконавчого провадження. В юридичній літературі здійснена класифікація систем виконавчого провадження, в основі якої є спосіб організації професії судового виконавця, можливості та межі участі недержавних організацій у виконавчому провадженні тобто у сучасній світовій практиці діє державна, приватна та змішана системи судових виконавців [2].

У поданій до друку статті розглянуті лише найбільш характерні системи виконавчого провадження низки зарубіжних держав, право яких відноситься до різних правових систем. Враховуючи характерні ознаки та форми перерозподілу власних повноважень у сфері примусового виконання, доцільно виокремити централізовані та децентралізовані системи виконавчого провадження. В.О. Селезньов для централізованих систем виконавчого провадження виокремлює наступні елементи: наявність єдиного державного органу примусового виконання; наявність механізму правового регулювання процесу виконання судових актів та актів інших органів, встановленого федеральним законодавством [3, с. 112]. Централізовані системи виконавчого провадження сформувалися в Україні, Республіках Вірменія, Білорусь, Киргизстан, а також у Росії, Швеції, Фінляндії, Іспанії та інших. При цій моделі виконавчого провадження створюється організаційно самостійний орган, уповноваже-

ний у сфері примусового виконання, із вертикально-інтегрованою структурою управління, яка як правило відрізняється складністю та багаторівневістю.

Для децентралізованих систем виконавчого провадження характерне делегування державою частини повноважень у сфері цивільного виконавчого провадження недержавним організаціям та приватним особам. Такі системи функціонують, наприклад в США, Канаді, Франції та деяких інших державах. Децентралізована система виконавчого провадження має різну відомчу підпорядкованість органів та посадових осіб, які здійснюють примусове виконання, диференціацію відомств, що виконують ліцензійні, контрольні та наглядові функції. Окрім того, децентралізація проявляється також і в правовому регулюванні процесу примусового виконання. При цьому відсутній єдиний правовий механізм, а порядок та умови виконавчого провадження встановлюються актами делегованого законодавства.

Децентралізація вимагає формалізованого підходу до перерозподілу повноважень, що забезпечується відповідними нормативно-правовими актами. При цьому обмежується об'єм та зміст контролю діяльності децентралізованих структур з боку держави. Ефективність функціонування таких структур досягається за рахунок професіоналізму, високої відповідальності посадових осіб.

Дослідження та порівняльний аналіз системи виконавчого провадження у різних державах ми здійснюємо із урахуванням наступних структурно-функціональних та правових критеріїв систематизації: а) організація примусового виконання, б) рівень правового регулювання виконавчого провадження; в) сфера компетенції та повноваження органів примусового виконання; г) правовий статус судового виконавця; д) організація праці та інтеграція судових виконавців у професійні об'єднання; є) організація фінансування та матеріального стимулювання судових виконавців; відповідальність посадових осіб органів примусового виконання.

Наявність спільних ознак національних систем виконавчого провадження дозволяє виокремити їх із врахуванням централізації і децентралізації на основі запропонованого підходу. Розглянемо найбільш характерні системи виконавчого провадження зарубіжних держав на прикладі України, Республік Білорусь, Казахстан, а також Канади, Німеччини, Росії, США та Франції.

В Україні діє централізована система судового виконавчого провадження, для якої характерна наявність єдиного органу, що здійснює публічно-правові функції у названій сфері діяльності, в особі Департаменту державної виконавчої служби, державної виконавчої служби Автономної Республіки Крим, областей та міст Києва і Севастополя та державної виконавчої служби у районах і містах [4].

До складу органів державної виконавчої служби входять:

а) департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, до складу якого входить відділ примусового виконання рішень;

б) управління державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, до складу яких входять відділи примусового виконання рішень;

в) районні, районні у містах, міжрайонні відділи виконавчої служби відповідних управлінь юстиції [4].

Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів законодавчо розглядається як сукупність

дій органів і посадових осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів, які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, та рішеннями, що підлягають примусовому виконанню [5].

Учасниками примусового виконавчого провадження є державний виконавець, сторони, представники сторін, прокурор, експерт, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності. Але безпосередньо виконання рішень здійснюють державні виконавці, вимоги яких є обов'язкові для всіх органів, організацій, посадових осіб, фізичних и юридичних осіб на території України. Вони здійснюють заходи необхідні для своєчасного і в повному обсязі виконання рішень, зазначених в документі на примусове виконання рішень, у спосіб та в порядку, встановленому виконавчим документом [5].

Більшість правознавців вважає, що в Республіці Білорусь у систему примусового виконання входять дві самостійні структури: судові виконавці загальних судів та Служба судових виконавців господарських судів [6].

Судові виконавці загальних судів підпорядковуються керівникам судів та органам виконавчої влади в особі управління юстиції при виконкомах та Міністерстві юстиції. Служба судових виконавців господарських судів очолюється Головним судовим приставом – начальником управління організації виконавчого провадження і підпорядковується Голові Вищого Господарського Суду [3, с.114].

Тенденція децентралізації системи виконавчого провадження в Республіці Казахстан змінюється у напрямку формування змішаної моделі. У відповідності ухваленій новій концепції виконавчого провадження функції з виконання судових актів та актів інших органів можуть здійснювати державні та приватні судові виконавці. В жовтні 2010 року набрав чинності Закон Республіки Казахстан «Про виконавче провадження та статус судових виконавців», який запровадив поняття державного та приватного судових виконавців та визначив їх правове положення. [7]. Державним та приватним судовим виконавцям надаються рівні права та обов'язки за винятками, передбаченими цим законом.

У Росії також функціонує централізована система виконавчого провадження, для якої характерна наявність єдиного органу, що здійснює публічно-правові функції у цій сфері діяльності, в особі Федеральної служби судових приставів та її територіальних органів і єдиного механізму правового регулювання. Необхідно зазначити, що Російську систему примусового виконання можна віднести до змішаної моделі. В якій при публічно-правовому статусі судового пристава – виконавця допускається участь організацій іншої організаційно – правової форми [8, с. 22 - 45].

В Канаді відсутнє єдине законодавче регулювання виконавчого провадження. В компетенцію входить розробка правил цивільного судочинства і у відповідності з системою загального права суди можуть самостійно регулювати організацію діяльності судів та встановлювати процесуальні процедури в межах, що не суперечать діючому законодавству. Функції примусового виконання здійснюються державними службовцями (шерифами) або ліцензованими приватними приставами.

Модель виконавчого провадження в окремій провінції Квебек має схожість з французькою. Так як в цій провінції приватне право базується на романо-германській правовій системі, а не на загальному прецедентному праві, що характерно для решти провінцій Канади.

Форма регулювання та зміст виконавчого провадження, в країнах континентальної системи права мають подібні ознаки. Виконавче провадження регулюється законодавчими актами і здійснюється посадовими особами, що перебувають при органах судової або виконавчої влади, повноваження яких зв'язані з національними особливостями організації примусового виконання.

У Федеративній Республіці Німеччина примусове виконання судових або інших актів є державною функцією, яку у відповідності до законодавства реалізують державні службовці – судові виконавці. Їх призначає на посаду голова вищого регіонального суду та керівник окружного суду. Судовий виконавець здійснює свою професійну діяльність незалежно, за свій рахунок та під свою відповідальність, при цьому маючи державно – владні повноваження і статус державного службовця [9, с. 470 - 473].

У Франції виконавче провадження здійснюється судовими виконавцями, прокурорами, командирами та офіцерами поліції. Виконавче провадження у цивільних справах входить у компетенцію судових виконавців, правовий статус яких поєднує елементи статусу незалежного професіонала і державного службовця. Судовий виконавець, здійснюючи свої повноваження від імені держави, використовує заходи державного примусу з метою забезпечення виконання судових актів, залишаючись особою «вільної професії, яка діє або персонально, або у складі об'єднання виконавців» [10, с. 41 - 44].

До організаційної структури органів виконання рішень входять: Національна палата у складі делегатів підпорядкованих організацій виконавців; Регіональна палата у складі судових виконавців на рівні апеляційних судів, співтовариства департаментів судових виконавців. Повноваження судових виконавців передбачають здійснення від імені держави таких дій, як офіційне вручення судових та несудових документів відповідним особам, виконання судових актів, складання актів [9, с. 462 – 506]. Французька модель виконавчого провадження покладена в основу у Польщі, Угорщині та деяких інших країнах Східної Європи.

З метою порівняльного аналізу, розглянемо систему виконавчого провадження США. У цій державі організація та правове регулювання примусового виконання істотно відрізняється від діючих систем виконавчого провадження в державах континентального права. Федеративний устрій США передбачає незалежність органів влади штату від федерального уряду та, в свою чергу, місцевих органів влади від органів влади штату. Всі штати мають своє власне матеріальне та процесуальне право. Федеральну судову систему, в яку входять окружні суди, спеціальні суди першої інстанції, апеляційні суди, спеціальні апеляційні суди, очолює Верховний Суд США. Із метою здійснення судочинства у справах федеральної підсудності територія США розділена на 94 федеральних судових округи та 12 федеральних апеляційних округів. Виконавче провадження в США здійснює федеральна Служба маршалів, яка координує діяльність маршалів у федеральних судових округах. Головною функцією маршала та його помічників є виконання наказів, приписів та розпоряджень федерального суду та забезпечення виконання судових рішень. В штатах виконавче провадження здійснюють шерифи та їх заступники, а також приватні юридичні агенції [3, с. 110 – 114]. Таким чином, вивчення, порівняльний аналіз та узагальнення діючих систем виконавчого провадження в Україні та зарубіжних державах допоможе використати зарубіжний досвід з метою підвищення ефектив-

ності забезпечення захисту прав сторін та інших осіб у процесі виконавчого провадження в нашій державі.

Список літератури:

1. Азімов Ч. Н. Виконання зобов'язань. Юридична енциклопедія. Том – 1 (А – Г). / Азімов Ч. Н. – Київ. Українська енциклопедія. 1998. – 789 с.; Баулін Ю. В. Виконання наказу чи розпорядження. Юридична енциклопедія. Том – 1 (А – Г). / Баулін Ю. В. – Київ. Українська енциклопедія. 1998. – 789 с.; Васильєв А. С. Виконання управлінських рішень. Юридична енциклопедія. Том – 1 (А – Г). / Васильєв А. С. – Київ. Українська енциклопедія. 1998. – 789 с.; Євінтов В. І. Виконання судових рішень у міжнародному праві. Юридична енциклопедія. Том – 1 (А – Г). / Євінтов В. І. – Київ. Українська енциклопедія. 1998. – 789 с.; Исаенкова О.В. Исполнительное законодательство: использование зарубежного опыта / Исаенкова О.В. // Исполнительное право. – 2008. – № 4. – 78 с.; Решетникова И. В. Исполнение судебных актов в зарубежных странах / Решетникова И. В. // Российский юридический журнал. – 2000. № 1 – 80 с.; Исполнительное производство за рубежом // Право и экономика. – 2001. – № 3 – 98 с.; Селезнев В. А. Модели исполнительного производства в зарубежных странах / Селезнев В. А. – 50 с.; Штефан М. Й. Виконавче провадження. Юридична енциклопедія. Том – 1 (А – Г). / Штефан М. Й. – Київ. Українська енциклопедія. 1998 – 789 с.; Ярков В. В. Основные мировые системы принудительного исполнения / Проблемные вопросы гражданского и арбитражного процессов / Под. ред. Л.Ф. Лесницкой, М.А. Рожковой М. 2008. – 125 с.).
2. Решетникова И. В. Частный пристав – исполнитель / Решетникова И. В. // ЭЖ – Юрист. – 2006. – № 32. – 95 с.
3. Селезнев В. А. Исполнительное производство в зарубежных странах: организационно-правовой аспект / Селезнев В. А. // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2010. – № 4 (23). – 220 с.
4. Закон України «Про державну виконавчу службу» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 19 – 20. ст. 142.
5. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19 – 20 ст. 179.
6. Гражданский процесс. Особенная часть / под. ред. Т.А. Беловой, И.Н. Колядко, Н.Г. Юркевича. – Минск, 2002. – 337 с.
7. Казахстанская правда. – 20.04.2010. – № 97 - 97.
8. Ярков В. В. Внебюджетная (частная) организация принудительного исполнения: «за» и «против» / Ярков В. В. // Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. – 2007. – № 9. – С. 22 – 45.
9. Ярков В. В. Основные мировые системы принудительного исполнения / Проблемные вопросы гражданского и арбитражного процессов / Под. Ред. М.Ф. Лесницкой, М. А. Рожковой. – М.: Статут, 2008. – 500 с.
10. Законодательство об исполнительном производстве в Федеративной Республике Германия // Практика исполнительного производства. – 2009. – № 6. – 44 с.

Мальцева Е. В. Сравнительный анализ систем исполнительного производства в Украине и зарубежных странах / Е. В. Мальцева // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 1. – С. 44-48.

В статье рассмотрена специфика организации исполнительного производства в Украине и иностранных государствах. Выделены централизованные и децентрализованные системы исполнительного производства. Выявлены особенности функциональной специализации органов принудительного исполнения и определено соотношение централизации и децентрализации на структурно – функциональном уровне и на уровне правового регулирования исполнительного производства.

Ключевые слова: исполнительное производство, судебный исполнитель, органы принудительного исполнения, частный судебный пристав.

Maltseva E. Comparative analysis of enforcement proceedings in Ukraine and other countries / E. Maltseva // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2013. – Vol. 26 (65). № 1. – P. 44-48.

In this article the specific organization of enforcement proceedings in Ukraine and abroad is considered. Allocated centralized and decentralized enforcement. Clarify the features of functional specialization of enforcement and determined the ratio of centralization and decentralization to the structural - functional level and at the level of regulatory enforcement.

Keywords: enforcement proceedings, the bailiff, enforcement agencies, the private bailiff.